

ANDRIJA JAMOMETIĆ (1420./25. – 1484.) DIPLOMAT I ZAGOVORNIK OBNOVE CRKVENIH STRUKTURA

Mato MIKIČIĆ
Krepšić, Bosna i Hercegovina

UDK: 271.2 Jamometić, A.
DOI: <http://doi.org/10.21857/y7v64tw6py>
Pregledni rad
Prihvaćeno: 12. prosinca 2016.

U ovom radu prikazuje se lik i djelovanje hrvatskog dominikanca Andrije Jamometića (1420./25. – 1484.) koji je ušao u europsku historiografiju kao vrsni diplomat cara Fridrika III. (1440. – 1493.). On je u više navrata uspješno vodio diplomatsku misiju u Rim papi Sikstu IV. (1471. – 1484.). U svojoj viziji kršćanske Europe pokušao je pridobiti rimske krugove za obnovu Crkve i crkvenog života i za što uspješniju borbu protiv otomanskih prodiranja u Europu. Papa ga je imenovao nadbiskupom „*ecclesiae Crainensis*“ (Crkve Krajinske – čije je sjedište bilo na Skadarskom jezeru), a kada Jamometić nije vidio pozitivnih znakova za obnovu Crkve i za suzbijanje Turaka, odlučio se na put u kraljevski grad Basel gdje je pokušao obnoviti duh Baselskog sabora (1431. – 1449.). U početku je imao nešto pristaša, ali je pod pritiskom papinske diplomacije i odbijanja cara Fridrika III. ostao izoliran u Baselu te je na koncu uhapšen i zatvoren. Tu je pod neobjašnjivim okolnostima preminuo. Njegovi su posmrtni ostaci bačeni u rijeku Rajnu jer je bio izopćen iz crkvenog zajedništva.

Ključne riječi: Andrija Jamometić, nastojanja oko obnove crkvenog života, pokušaj obnove Baselskog sabora.

UVOD

Hrvatski dominikanac Andrija Jamometić, kako naglašava Fanjo Šanjek, „se istaknuo kao snažna figura i nesebičan borac za jedinstvo i preporod zapadnog kršćanstva u vremenu kad Europa prelazi iz srednjega vijeka u moderno doba“.¹ Dok su u hrvatskoj historiografiji njegov lik i djelo ostali skoro nepoznati, dotle su na njemačkom govornom području urađene brojne disertacije o njemu: prvu među njima napisao je još 1843. godine Švicarac Jakob Burckhardt (1818. – 1897.),² kojeg je 1894. slijedio Nijemac Joseph Schlecht (1857. – 1925.).³ Poslije

¹ Franjo ŠANJEK, *Crkva i kršćanstvo u Hrvata. Srednji vijek*, drugo prerađeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 1993., 384.

² Jacob BURCKHARDT, *Erzbischof Andreas von Krain und der letzte Concilsversuch in Basel 1482-1484*, Mitteilungen der historischen Gesellschaft zu Basel N. F. 1, Basel, 1852., sada pretisak u: *Jacob Burckhardts Werke: Kritische Gesamtausgabe*, sv. 8, München-Basel, 2004., 269 – 345.

³ Joseph SCLECHT, *Andrea Zamometić*, Phill. Diss., Paderborn, 1894.

njih Jamometićevim pokušajem oživljavanja Baselskog sabora (1431. – 1449.) intenzivnije se pozabavio Alfred Stoecklin (1911. – 2000.).⁴ Oni su usmjerili istraživanje Jamometićeva djela i, po tvrdnji Dragana Hazlera, obranjeno je na zapadnoeuropskim učilištima o Jamometiću 18 – 20 disertacija.⁵ Posljednjih godina je na njemačkom govornom području s više publikacija profesor srednjovjekovne povijesti na sveučilištu Marburgu Jürgen Petersohn ukazao na veliku važnost i značenje ovog smjelog hrvatskog dominikanca u sklopu općih crkveno-političkih prilika renesansnog razdoblja druge polovice 15. stoljeća.⁶ Isti je autor u novije vrijeme, istražujući mnogobrojne neobjavljene izvore u nekoliko talijanskih arhiva, dao najznačajniji doprinos rasvjetljavanju lika i djela Andrije Jamometića koji baca sasvim novo svjetlo na neke važne aspekte njegova djelovanja i otklanja mnoge sumnje i predrasude.⁷

U novije vrijeme Jamometić se otpočeo nalaziti i u domeni hrvatske historiografije: Dragan Hazler,⁸ Ivica Tomljenović,⁹ Nada Klaić¹⁰ i Franjo Šanjek¹¹ pokrenuli su interes za njegovu osobu i njegovo djelo. U *Hrvatskom biografskom leksikonu* Stjepan Krasić donosi biografski članak o Jamometiću s najvažnijom literaturom.¹²

⁴ Alfred STOECKLIN, Der politisch entscheidende Wendepunkt im Basler Konzilsversuch des Andrea Jamometić vom Jahre 1482, *Zeitschrift für Schweizerische Kirchengeschichte*, 30, Stans, 1936., 161 – 200, 249 – 292, br. 31 (1937.), 59 – 85, 123 – 167, 242 – 282, 321 – 352; A. STOECKLIN, Das Ende des Basler Konzilsversuchs von 1482, *Zeitschrift für Schweizerische Kirchengeschichte*, 79, Freiburg, 1985., 1 – 118.

⁵ Dragan HAZLER, Andrija Jamometić. Uz 520. Obljetnicu tragične smrti 1484.-2004., 4., posjećeno 17. prosinca 2016. <http://www.hazud.ch/2010/12/andrija-jamometic/>

⁶ Usp. Jürgen PETERSOHN, Zum Personalakt eines Rebellen. Name, Herkunft und Amtssprengel des Basler Konzilsinitiators Andreas Jamometić (†1484), *Zeitschrift für historische Forschung*, 13, Berlin, 1986., 1 – 14; J. PETERSOHN, *Ein Diplomat des Quattrocento: Angelo Geraldini (1422-1486)*, Tübingen, 1985., 152ff.; J. PETERSOHN, Reichsrecht versus Kirchenrecht. Kaiser Friedrich III. im Ringen mit Papst Sixtus IV. um die Strafgewalt über den Basler Konzilspronuntiator Andreas Jamometić 1482–1484, *Forschungen zur Kaiser und Papstgeschichte des Mittelalters. Beihefte zu J. F. Böhmer, Regesta Imperii*, 35, Köln-Weimar-Wien, 2015.

⁷ Jürgen PETERSOHN, Reichsrecht versus Kirchenrecht. Kaiser Friedrich III. im Ringen mit Papst Sixtus IV. um die Strafgewalt über den Basler Konzilspronuntiator Andres Jamometić 1482-1484. *Forschungen zur Kaiser-und Papstgeschichte des Mittelalters. Beihefte zu J. F. Böhmer, Regesta Imperii*, 35, Köln-Weimar-Wien, 2015.

⁸ Dragan HAZLER, Andrija Jamometić, *Hrvatski književni list*, br. 17, Zagreb, 1969., 4 – 6.

⁹ Ivica TOMLJENVIĆ, Uz 500. obljetnicu smrti hrvatskog dominikanca Andrije Jamometića (1420/30-1484), *Croatia Christiana Periodica*, 14, Zagreb, 1984., 203 – 212.

¹⁰ Nada KLAJČIĆ, O porijeklu hrvatskog dominikanca Andrije Jamometića (1420/30-1484) znamenitog borca za reformu, *Croatia Christiana Periodica*, 11, Zagreb, 1987., 1 – 8.

¹¹ F. ŠANJEK, *Crkva i kršćanstvo u Hrvata*, 384; F. ŠANJEK, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru. Pregled religiozne povijesti Hrvata (7.-20.st.)*, drugo prerađeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 1996., 255; F. ŠANJEK, *Dominikanci i Hrvati. Osam stoljeća zajedništva (13.-21. stoljeće)*, Zagreb, 2008.

¹² *Hrvatski biografski leksikon*, posjećeno 15. rujna 2016. <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=124>.

Dok je Jamometićeva diplomatska aktivnost imala velikih rezultata za kršćansko jedinstvo i dobar odnos između cara i pape, dotle je njegov smioni pokušaj oživljavanja Baselskog sabora, koji je također imao na početku i svojih pristaša, ali tijekom realiziranja same zamisli sve više oponenata, i to glavnih aktera vjersko-političkog života tadašnje kršćanske Europe, ipak na koncu doživio posvemašnji neuspjeh, kako samo nastojanje tako i sam Jamometić. Reforma pojedinih crkvenih institucija, odnosno crkvenog života je izostala, renesansni pape duboko su ušli u prekomjerni nepotizam i napete političke prilike u Italiji. Oni su sve više i više postajali renesansni svjetovni vladari, ponašali su se kao obični svjetovnjaci, išli su do te mjere da su ih kod liturgijskih slavlja čak i na velike svetkovine i blagdane zamjenjivali kardinali. Pokušaji obnove crkvene discipline putem koncila utihnuli su i tek će ih poslije izbijanja reformacije po sjevernoeuropskim zemljama pokrenuti Tridentski sabor (1546. – 1563.).¹³

Bit će zasigurno potrebno još mnogo znanstvenog istraživačkog rada da bi se osvijetlile još mnoge nepoznanice o liku i radu ovog odlučnog redovnika, koji je s jedne strane hvaljen, a s druge u crkvenim krugovima kao odriješiti zagovornik koncilijarističke misli osporavan.

PODRIJETLO I DJELOVANJE ANDRIJE JAMOMETIĆA

Andrija potječe iz ugledne srednjovjekovne plemićke obitelji Jamometić. Sporno mu je točno izvorno prezime, kao i mjesto te godina rođenja. Nada Klaić tvrdi da je izvorni oblik njegova prezimena Jamomet te ga oslovljava Jamometa.¹⁴ Nasuprot njezinoj argumentaciji Tomljenović i Šanjek zastupaju stajalište da je njegovo izvorno prezime Jamometić.¹⁵ Antoljak donosi različita prezimena: jednom „de genere Jamometorum“, drugi put „de genere Jamomet“, treći put „de genere Iamenichth“.¹⁶ Čini se da je osnovu za različite varijante oko Jamometićeva

¹³ Pregled situacije donosi Hubert JEDIN, *Das Konzil von Trient*, sv. I. *Der Kampf um das Konzil*, Freiburg, 1949. Vidi više o nepotizmu renesansnih papâ kod August FRANZEN, *Pregled povijesti Crkve*, Zagreb, 1970., 194.

¹⁴ N. KLAJĆ, O porijeklu hrvatskog dominikanca Andrije Jamometa, 1. U svojem pregledu autorica nadugo razlaže Jamometićevo podrijetlo, ali ne spominje ni jednom riječju Antoljakova zapažanja o plemenu Jamometa koja je objavio još tijekom sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća (usp. ovdje bilj. 15).

¹⁵ F. ŠANJEK, *Crkva i kršćanstvo*, 384; I. TOMLJENIĆ, Uz 500. obljetnicu smrti hrvatskog dominikanca Andrije Jamometića, 203.

¹⁶ Stjepan ANTOLJAK, *Hrvati u prošlosti. Izabrani radovi*, ur. Stjepo Obad, Split, 1992., 335 (ne spominjući ime Andrija Jamometića). Na str. 356 spominje Antoljak još i „de genere Jamomet“. Svi pripadnici ovog plemena, kako navodi Antoljak, žive u okolici Nina i Zadra.

prezimana dao nastavljajući Farlatijeva *Illyricum sacrum*, Jacobo Coleti, koji ga pod utjecajem talijanske filološke nomenklature oslovljava „Zucomakehius“.¹⁷ Linijom jezične varijabilnosti oko njegova prezimana ide i Nijemac Schlecht, koji ga jednostavno imenuje „Zamometić“.¹⁸ Slijedom te nepravilnosti izvodi Schlecht i drugu neprihvatljivu tvrdnju njegova podrijetla. Naime, iz prezimana Zamometić, za koje smatra da nije slavenskog, tvrdi da je Jamometić pola slavenskog, a pola grčkog podrijetla.¹⁹ Schlechtovom linijom ide i Stoecklin te ga i on u svojim djelima naziva „Zamometić“.²⁰ Nasuprot njima pledira u njemačkom govornom području Jürgen Petersohn za prezime Jamometić tvrdeći da je Andrija „potomak jedne stare hrvatske plemićke obitelji“.²¹ Navedenom tvrdnjom je minuciozni Petersohn prvi od nehrvatskih historiografa koji je uočio pravo Andrijino prezime.

Sporno je ostalo do današnjih dana mjesto Jamometićeva rođenja. Dok Šanjek smatra da je ono najvjerojatnije grad Nin,²² ima i mišljenja da je Andrija rođen negdje u zaleđu Zadra, na području lučke županije ili ostrovičkog kastruma, dakle oko jednog od najplodnijih krajeva oko Vranskog jezera. Nada Klaić tvrdi da plemstvo Jamometića potječe iz polovine 14. st. Naime, nakon što je Anžuvinac na hrvatsko-ugarskom prijestolju, kralj Ljudevit I. (1342. – 1382.), zamijenio s jednom granom Bribiraca 1347. *castrum* Ostrovica sa Zrinjem u Slavoniji, oslobodili su se Jamometići vlasti Bribiraca te postali kraljevim vitezovima i plemićima, pri čemu je kralj donedavnim slobodnjacima dao i vojničke olakšice.²³ Coleti je pošao originalnim putem pretpostavljajući da je mjesto Jamometićeva rođenja grad Udine.²⁴ Nasuprot njima je Jürgen Petersohn neodlučan, on smatra Hrvatsku Jamometićevom domovinom i bio bi rođen u Ninu ili Krbavi: sa sigurnošću se ne može posvema točno utvrditi mjesto Andrijina rođenja.²⁵

¹⁷ Daniel FARLATI, *Illyricum sacrum*, VII, Venetiis, 1817., 438. Petersohn objašnjava kako je Jamometić postao Zamometić jer Zamometić nije ništa drugo nego talijanski način pisanja Jamometić u Sjevornoj Italiji tijekom 15. stoljeća. J. PETERSOHN, *Zum Personalakt*, 8.

¹⁸ Schlecht daje i nazive svojim djelima po navedenom prezimenu. Usp. Joseph SCHLECHT, *Andrea Zamometić*, (Phill. Diss.); J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch vom Jahre 1482*, Quellen und Forschungen aus dem Gebiete der Geschichte, 8, Paderborn, 1903.

¹⁹ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 8.

²⁰ Usp. ovdje bilj. 4.

²¹ J. PETERSOHN, *Ein Diplomat*, 152 – 153; J. PETERSOHN, *Zum Personalakt*, 2 – 8.

²² F. ŠANJEK, *Crkva i kršćanstvo*, 384. Istu misao zastupa i Zvonimir ČIČIĆ, *Die Kroaten in der Schweiz (Hrvati u Švicarskoj)*, Zürich, 1982., 42.

²³ N. KLAJČIĆ, O porijeklu hrvatskog dominikanca Andrije Jamometa, 4 – 5.

²⁴ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 9.

²⁵ J. PETERSOHN, *Zum Personalakt*, 6 – 7.

Što se tiče točne godine Jamometićeve rođenja, ona ostaje i dalje nepoznanicom za historiografiju. Ipak se većina povjesničara – pored svih razlika – priklanja mišljenju da je Andrija rođen negdje između 1420. i 1430. godine.²⁶ Zastupajući mišljenje o Jamometićevoj godini i mjestu rođenja, Dragan Hazler u istom članku navodi kao mjesto njegova rođenja grad Nin, no dok na jednom mjestu navodi godinu rođenja 1415.,²⁷ dotle na drugom mjestu navodi da je rođen oko 1420.²⁸ Isto tako ostaje nepoznato kada i gdje stupa u Dominikanski red. Budući da je pleme Jamometa živjelo u zaleđu grada Nina i Zadra, Stjepan Krasić iznosi utemeljenu pretpostavku Andrijine pripadnosti samostanu sv. Dominika u Zadru gdje je stekao prvu izobrazbu.²⁹

Kao član reda sv. Dominika Jamometić završava studij po ondašnjim pravilima svojeg reda. Na Padovanskom sveučilištu slušao je predavanja iz „slobodnih vještina“, a zatim iz teologije i kanonskog prava. Tu je na istom sveučilištu studirao i franjevac Francesco dela Rovere, kasniji papa Siksto IV., pa se ne može isključiti mogućnost da su se dvojica mladih studenata susrela i upoznala u Padovi. Nije točno poznato koliko je dugo ostao u Padovi, ali je svoj redovnički odgoj posvetio dostojanstvu službe propovjednika. Nakon svršetka studija posvetio se studiju kanonskog prava, ali je stekao samo bakalaureat. No, raspolagao je drugim sposobnostima. Jamometić je posjedovao veliku pokretljivost duha i začuđujuću spretnost u govoru. Njegovo poznavanje jezika i prirodna rječitost, dostojanstvo govornika i strogoća koju si je nametnuo morali su ga osposobiti za propovjedničku službu svojeg reda. Osobito se isticao darom govorništva, tako da su se slušatelji pitali u kojoj je školi završio vještinu govora.³⁰

Iako su vijesti o njegovu životu prije uzdignuća za nadbiskupa „ecclesiae Crainensis“³¹ vrlo oskudne, može se pretpostaviti da je brzo zadobio povjerenje

²⁶ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 9; F. ŠANJEK, *Crkva i kršćanstvo*, 384. Stjepan Krasić pretpostavlja da je Andrija rođen oko 1425. godine u Ninu ili u bližoj okolici Zadra. Stjepan KRASIĆ, *Generalno učilište Dominikanskoga reda u Zadru ili Universitas Jadertina 1396-1807*, Zadar, 1996., 564.

²⁷ D. HAZLER, Andrija Jamometić, 3.

²⁸ D. HAZLER, Andrija Jamometić, 9.

²⁹ S. KRASIĆ, *Generalno učilište*, 565.

³⁰ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 9 – 10.

³¹ Višestoljetno staro pitanje o „ecclesia Crainensis“ zadavalo je mnogo truda historiografiji, kako o njezinu točnom nazivu tako i o njezinoj ubikaciji. Sama riječ upućuje na to da se radi o području koje se može nazvati „Krajina“. Uslijed jezičnih varijanti, ovisno o tome tko je pisao o dotičnoj biskupiji, pojam „ecclesia Crainensis“, sveden je na dvije moguće ubikacije: Granea ili Kroja (Kruja, Krajina). Jedni autori tvrde da se radi o biskupiji Granea (mletački posjed u blizini Soluna). Među njih se ubrajaju: J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 12; Lovorka ČORALIĆ, Papa Siksto IV. i Hrvati: indulgencija hrvatskoj bratovštini sv. Jurja i Tripuna u Mlecima

svojih redovničkih poglavara. U padovanskom dominikanskom samostanu obnašao je službu učitelja novaka i, kako se vidi iz korespondencije generala reda Leonarda de Mansuetisa, bio je Jamometić posljednji provincijal grčke provincije. On je 19. srpnja 1475. godine bio izabran i potvrđen za provincijala Grčke provincije i već je 8. kolovoza 1475. godine razriješen dužnosti jer su dominikanci napustili Grčku zbog permanentne otomanske opasnosti.³² Na prijedlog venecijanskog kardinala Giovannija Battiste Zena imenovao ga je papa Siksto IV. u konzistoriju od 10. siječnja 1476. godine naslovnim nadbiskupom „ecclesiae Crainensis“ u Albaniji,³³ koja se u to vrijeme protezala do Soluna.³⁴ Najvjerojatnije je Andrija bio osobno nazočan u Rimu jer je već 7. veljače 1476. godine preuzeo sve obveze prema Apostolskoj komori koje su slijedile

(1481. god.), *Croatica Christiana Periodica*, 42, Zagreb 1998., 107 – 120; F. ŠANJEK, *Dominikanci i Hrvati. Osam stoljeća zajedništva (13.-21.)*, Zagreb, 2008., 177. No, J. PETERSOHN tvrdi da talijanska kolonija oko Soluna u dotično vrijeme nije postojala. J. PETERSOHN, *Zum Personalakt*, 11. Tako druga grupa autora ubicira „ecclesia Crainensis“ kao Kroju oko Skadarskog jezera. Mađarski historiograf Teodor Ippen spominje biskupiju Kroju u četiri svoja djela posvećena Katoličkoj crkvi u Albaniji. Za Ippena je tražena Krajina svakako oko Skadarskog jezera – u prvom njegovu djelu posvećenom ovoj tematici – u Crnici kod Virpazara u današnjoj Crnoj Gori. Teodor IPPEN, *Stare crkvene ruševine u Albaniji*, *Glasnik Zemaljskog muzeja*, XII/1-2, Sarajevo, 1900., 83 – 98; Istražujući dalje stare spomenike u Albaniji, Ippen tvrdi da je sjedište biskupije Kroja (Kruja) moglo biti u Drivastu, koji se nalazio na rijeci Kiri, udaljenom 8000 koraka od Skadra te da se u Drivastu biskup spominje još u 9. st. Turci su 1477. god. osvojili Drivast. T. IPPEN, *Stari spomenici u Albaniji*, *Glasnik Zemaljskog muzeja*, XII/3-4, Sarajevo, 1900., 511 – 531. Ippen nadalje konstatira da se Kroja nalazi nedaleko od Jadranskog mora. Idući tijekom arheoloških iskapanja, T. Ippen dolazi do saznanja da se na brdu koje zatvara rijeku Išmi nalazila tvrđava i grad Kroja sa sjedištem biskupa. Kroja se izvjesno vrijeme nalazila u rukama Juraja Kastriotića (Skenderbega). Turci nakratko, od 1410. do 1443. osvojiše Kroju, da bi je definitivno osvojili 1478. god. T. IPPEN, *Stare crkve i crkvene ruševine u Albaniji*, *Glasnik Zemaljskog muzeja*, XIII/4, Sarajevo, 1901., 577 – 588. T. IPPEN, *Historički gradovi u Albaniji*, *Glasnik Zemaljskog muzeja*, XIV/1, Sarajevo, 1902., 177 – 199. N. Z. Bjelovučić također tvrdi da je na prostoru imenovane Kroje osnovana (14. st.) i katolička biskupija. Budući da se od bizantinske vladavine ovo područje nazivalo Krajinom, a u 13. st. njome su vladali i Nemanjići, nalazila se na zapadnoj obali Skadarskog jezera, tri i pol sata hoda od grada Skadra, crkvice (od 10. st. do 1215.; od 1413. pravoslavni manastir „Prečista Krajinska“). Milan ŠUFFLAY, *Pravoslavlje na Jadranu*. Nikola Zvonimir Bjelovučić: *Zahumska pravoslavna episkopija u XIII. i XIV. v.*, Dubrovnik, 1928., 169; J. PETERSOHN, *Kaiser Friedrich III.*, 9. Usp. Milan ŠUFFLAY, *Pravoslavlje na Jadranu*. Nikola Zvonimir Bjelovučić: *Zahumska pravoslavna episkopija u XIII. i u XIV. v.*, Dubrovnik, 1928., 169. Oslanjajući se na M. Barletiusa, Ippen tvrdi da je ugovorom 14. travnja 1396. između kneza Jurja II. Stracimira Balše i Republike Venecije došao Skadar i njegovo područje u vlasništvo Venecije, koje je 26. siječnja 1479. god. predano Turskoj. T. IPPEN, *Historički gradovi u Albaniji*, 182.

³² Usp. Stjepan KRASIĆ, *Regesti pisama generala dominikanskog reda poslanih u Hrvatsku (1392-1600)*, *Arhivski vjesnik*, 17-18, Zagreb, 1974.-1975., 198; S. KRASIĆ, *Generalno učilište*, 565.

³³ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 3*-4* – donosi bulu imenovanja.

³⁴ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 12.

iz imenovanja.³⁵ Ti podatci ukazuju na činjenicu da je Jamometić bio samo naslovni biskup. Coleti je osobno vidio u dominikanskom samostanu sv. Petra u Udinama na slici natpis na kojemu je napisano: „Brat Andrija, Hrvat, član udinskog samostana, glasovit po upućenosti u teološku znanost i poznavatelj stranih jezika. Papa Siksto IV. imenovao ga je nadbiskupom „ecclesiae Crainensis“. Umro je oko 1486.“³⁶

DIPLOMATSKA AKTIVNOST U BORBI PROTIV TURAKA

Gdje je otišao Jamometić pošto je primio biskupsko posvećenje? Pojedini ostaju još uvijek nepoznate. Upravo su Turci u ovo vrijeme, smrću albanskog kneza Jurja Kastriotića Skenderbega god. 1468., uspjeli Albanijom posvema zagospodariti i bio im je otvoren put prema unutrašnjosti Balkanskog poluotoka.³⁷ Kada je Siksto IV. imenovao 10. siječnja 1476. god. Jamometića nadbiskupom „ecclesiae Crainensis“, Turci su već vladali ovim područjem. No, „zbog ratnih prilika najvjerojatnije nikada nije bio na teritoriju svoje jurisdikcije“.³⁸ To je pak samo jedna strana medalje, Andrija je imenovan najvjerojatnije samo naslovnim nadbiskupom – kako to pretpostavlja Stjepan Krasić³⁹ – bio je u diplomatskoj službi jer u to vrijeme nije bio običaj da biskupi i nadbiskupi predvode osobno povjerene crkve, nego su često imali samo svoje beneficije i imenovali su jednog vikara koji ih je zamjenjivao.

Zbog nerezidiranja u svojoj biskupiji, o kojoj ćemo kasnije više reći, a koja je ionako spadala pod male biskupije, pobrinula se Sveta Stolica, kako tvrdi J. Neralić, za dodatno njegovo uzdržavanje. Tako: „Andrija Jamometić, nadbiskup albanske Kroje i carev veleposlanik pri kuriji, 30. ožujka 1478. dobio je

³⁵ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 13.

³⁶ „P.<ater> m.<agister> fr.<ater> Andreas Croatus Utinens.<is> convent.<us> filius, sacrorum litterarum ac linguarum exoticarum peritia celeberrimus, a Sixto IV Romano pontifice ad episcopatum Crainenesem assumptus. Obiit circa 1486.“ D. FARALTI, *Illyricum sacrum*, VII, 438; S. KRASIĆ, *Generalno učilište*, 565, bilj. 51. Hrvatski prijevod donosi I. TOMLJENović, Uz 500. obljetnicu smrti hrvatskog dominikanca Andrije Jamometića, 204.

³⁷ Usp. Vjekoslav KLAJČ, *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX stoljeća*, IV, Zagreb, 1985., 97.

³⁸ F. ŠANJEK, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, 255.

³⁹ S. KRASIĆ, *Generalno učilište*, 565. Nasuprot gore iznesenom mišljenju, smatra Tomljenović da „Jamometić nije bio samo naslovni nadbiskup“ i u svojoj argumentaciji se poziva na „Knjigu obveza“. (I. TOMLJENović, Uz 500. obljetnicu smrti hrvatskog dominikanca Andrije Jamometića, 205). Njegov argument nije prihvatljiv jer su svi biskupi i nadbiskupi (bez razlike, residencijali ili naslovni) – ako nisu bili oslobođeni takse imenovanja – morali uplatiti određenu svotu kod svojeg imenovanja.

primicerijat ninske Crkve, nakon što je ispražnjen smrću izvan Kurije Martina Kortunića. Godišnji prihodi od 24 zlatna florena trebali bi pomoći njegovu lakšem uzdržavanju na nadbiskupskoj časti.⁴⁰

Postavlja se pitanje kojim putem i na koji je način Jamometić uspio dospjeti na carski dvor i zašto ga je car Fridrik III. (1440. – 1493.) uzeo u svoju službu. Franjo Šanjek daje sažet odgovor na ovo važno pitanje: „Poliglot Jamometić je naime dobro poznao talijanski, njemački i slavenske jezike. Uz to su se srednjovjekovni vladari rado okruživali crkvenim osobama, jer ih nisu trebali plaćati, pošto su bili uzdržavani od crkvenih fondova i nadarbina.“⁴¹ Šanjekovu tvrdnju konstatira i Petersohn u svojem najnovijem navedenom djelu.

Višestruke navedene Jamometićeve predispozicije dobro je prepoznao i car Fridrik III. te ga je nastojao odmah uključiti u rješavanje gorućih točki diplomatske naravi. Naime, upravo je od 1474. do 1480. izbio „Konstanzer Bistumsstreit“ između papinih i carevih kandidata za biskupsku stolicu grada Konstanz na Bodenskom jezeru. Sukob je bio samo jedan u nizu konflikata za dobivanje biskupske stolice, koji su od 11. do 15. stoljeća vodili dvojnim izborima i postavljanjima više kandidata.⁴² Sukob između pape i cara zavadio njihove ciljeve, a biskupiju osiromašio. Jamometić je bio od cara s njegovim akreditivom prvi puta poslan u Rim u siječnju 1478.⁴³ da bi određene visoke crkvene osobe, kroz privatne razgovore, pridobio za careve prijedloge. No, rezultat je bio skromnog učinka.⁴⁴

Kada je Jamometić po drugi puta kao diplomat poslan papi u Rim u jesen 1478. godine, bijahu Turci posebno aktivni na istočnim granicama Carstva. Car je trebao pomoć od pape. Međutim, granice carstva bile su ugrožavane i od tada vrlo moćnog ugarsko-hrvatskog kralja Matije Korvina (1440. – 1490.). Korvinovu snagu pokazuje i činjenica da su i Turci morali s njim sklopiti mir,⁴⁵ čime su druge kršćanske zemlje bile izložene njihovim pljačkaškim i osvajačkim pohodima. Papa je obećao potporu i pomoć caru u njegovoj borbi protiv Turaka. No, na

⁴⁰ Jadranka NERALIĆ, *Put do crkvene nadarbine. Rimska kurija i Dalmacija u 15. stoljeću*, Split, 2007., 168.

⁴¹ F. ŠANJEK, *Dominikanci i Hrvati*, 178.

⁴² Peter F. KRAMMEL, *Friedrich III. und die Reichsstadt Konstanz (1440.1493). Die Bodenseemetropole am Ausgang des Mittelalters*, Konstanzer Geschichts- und Rechtsquellen, 29, Sigmaringen, 1985., 223 – 229.

⁴³ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 20.

⁴⁴ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 23 – 24.

⁴⁵ Da je do sklapanja mira ipak došlo proizlazi iz pisma ugarskog predstavnika od 26. listopada 1478., koji o njemu službeno izvještava vojvodu od Ferrare. Iván NAGY, Albert B. NYÁRY (ur.), *Monumenta Hungariae Historica*, IV: *Acta externa. Diplomáciai emlékek*, II, Budapest, 1877., 369, 371 ss.

nejedinstvo sklapanja protuturskog saveza utječe spor pape i obitelji Medici.⁴⁶ Posebno se u konotaciji napetih odnosa ističe Lorenzo Medici (1449. – 1492.).⁴⁷ Fridrik III. inzistirao je po svojem izaslaniku Jamometiću da papa Siksto IV. sazove jedan sastanak (sabor) kršćanskih knezova za rješ enje „Turskog pitanja“ (“Türkenfrage“).⁴⁸ Jamometiću je u Rimu ovaj puta uspjelo zadržati papino povjerenje, a carevo ponovno zadobiti,⁴⁹ premda mu nije uspjelo oduševiti papu za carevu ideju. Rim se bojao oživljavanja koncilskih tendencija (koncilijarizma) i odbijao je svaku pomisao na sazivanje generalnog sabora.

Iako su njemački državni sabori u drugoj polovini 15. stoljeća sazivani iz višestrukih motiva, kroz njih se kao jedna od vrlo utjecajnih tema provlači Tursko pitanje. Iz otomanskih okrutnosti ističe se u odnosu prema Europi njihova politička te u odnosu prema kršćanstvu vjerska motiviranost. Tradicionalno kršćanska Europa ulazi u novi izazov prema neprijatelju kršćanstva. U sklopu takvih odnosa Jamometić nastupa kao opunomoćenik Fridrika III. i Siksta IV. i kao etablirani diplomat i govornik tri puta na njemačkom državnom saboru u Nürnbergu 1479. god.⁵⁰ Njegov originalni govor nije danas više dostupan, nego ga se samo djelomično može rekonstruirati na temelju postignutih dogovora. Jamometić je govorio u prilog papinskoj političkoj liniji i uspjelo mu je uobičajeno raspoloženje, koje je po njemačkim zemljama zbog firentinskih postupaka protiv papina stava, u najmanju ruku ublažiti.⁵¹ Zalagao se za jedinstven stav europskih država i naroda u organiziranju obrane protiv Turaka.⁵² Iz Nürnberga je Jamometić otputovao u Bamberg pokušavajući izgladiti spor grada Nürnberga s biskupom Filipom von Hennebergom (1475. – 1487.).⁵³

Siksto IV. bio je zadovoljan tijekom pregovora na državnom saboru i očigledno uspjehom svoga izaslanika. Pohvalio je preko nuncija njegovu revnost i vjernu odanost i dao je općim riječima naslutiti o budućoj nagradi za Jamometićevu

⁴⁶ I. TOMLJENOVIC, Uz 500. obljetnicu smrti hrvatskog dominikanca Andrije Jamometića, 206.

⁴⁷ Lorenzo je rođen 1. siječnja 1449. god. u Firenci. Oženio je Clarice Orsini (1453. – 1487.). Kordinator je firentinske politike. Nakon zavjera i ubojstva brata mu Julijana, uspjelo mu je isključiti opoziciju i učvrstiti svoj položaj, sprovevši državnu reformu. Diplomatski je u ožujku 1480. odbio rat s papom i napuljskim kraljem Ferdinandom I. (1458. – 1494.), iako je u Italiji igrao ulogu mirotvorca. No, bio je loš upravitelj obiteljskih imanja. Umro je relativno mlad, 8. travnja 1492. god. Klaus JAITNER, Medici, Lorenzo d. Prächtige, *Lexikon für Theologie und Kirche*, 7, Freiburg-Basel-Rom-Wien, 1998. (pretisak 2009.), 33 – 34.

⁴⁸ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 28 – 29.

⁴⁹ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 40.

⁵⁰ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 40, 44.

⁵¹ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 40.

⁵² F. ŠANJEK, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, 255.

⁵³ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 44.

diplomatsku aktivnost.⁵⁴ O kojoj se pak nagradi radi nije papa rekao ništa konkretno i iz papinih pohvala naslućivati moguću kardinalsku čast suvišno je i ne odgovara konkretnoj situaciji. Doista je i vijeće grada Nürnberga u svojem pismu od 19. listopada 1479. papi Sikstu IV. poslalo izvješće o Jamometićevoj radinosti na državnom saboru. Vijeće ujedno preporučuje papi neka Jamometićeve zasluge okiti kardinalskim grimizom.⁵⁵ Do tog imenovanja nije došlo i posvema ispravno zaključuje Šanjek: „U doba kad su Turci već zaposjeli Balkan, a otomanskom se osvajaču tek odupirala njegova domovina Hrvatska, Jamometić se sudbonosno našao u samom središtu neviđenih političkih intriga, uvučen u imbroglio (varke, podvale) tadašnje europske politike, dok su sukobi, spletkarenja i strasti u njemu izazivali nepovjerenje i nesklonost prema neodređenoj politici Rimske kurije i njezinom glavnom nosiocu papi Sikstu IV.“⁵⁶

POKUŠAJ OŽIVLJAVANJA BASELSKOG SABORA

Četvrta i posljednja diplomatska Jamometićeva misija kao carskog izaslanika u Rimu započela je 24. veljače 1480. godine. U instrukciji Fridrika III. za njegov put u Rim stajalo je mnogo otvorenih problema među kojima su se isticali: slučaj nadbiskupâ Egera i Salzburga, neriješeno pitanje oko biskupije Konstanz, zahtjev za proglašenjem blaženim markgraфа Leopolda III. od Babenberga (1073. – 1136.), poticanje Matije Korvina na zajedničku borbu protiv Turaka i husita u Češkoj te reforma ženskog samostana Klingenthala u Kleinbaselu.⁵⁷

Postavlja se pitanje je li Jamometiću uspjelo svladati sva suprotna strujanja. Nije doduše poznato u kojoj mjeri mu je to uspjelo, ali činjenica je da je Fridrik III. bio zadovoljan njegovim držanjem i diplomatskim uspjesima. Na takav zaključak upućuju dva pisma Fridrika III. od 4. listopada 1480. godine poslana iz Beča papi Sikstu IV.⁵⁸ i kardinalima.⁵⁹

Isto tako, kao dokaz careva povjerenja u Jamometićeve diplomatske sposobnosti, po kojem je Fridrik III. trebao sudjelovati u Rimu na posebnom

⁵⁴ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 41.

⁵⁵ Vidi pismo vijeća grada Nürnberga papi Sikstu IV. kod J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 20*.

⁵⁶ F. ŠANJEK, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, 255.

⁵⁷ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 45 – 49.

⁵⁸ *Monumenta Habsburgica. Sammlung von Actenstücken und Briefen zur Geschichte des Hauses Habsburg in der Zeitraume von 1473 bis 1576*. I. Abteilung: Das Zeitalter Maximilians I., III. ur. Joseph Chmel, Wien, 1858., 48, br. 23a.

⁵⁹ *Monumenta Habsburgica*, III, 48-49, br. 239; J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 49.

sastanku o turskom pitanju, zakazanom za 1. studenog 1480., stoji da novo poslanstvo nije potrebno jer se kod Sv. Stolice nalaze dva njegova dostojna predstavnika: nadbiskup „ecclesiae Crainensis“ i protonotar de Agnellis. Obojici car šalje 12. listopada 1480. punomoć i instrukciju koja se tiče kršćanskih potreba. Istodobno se car otvoreno izjasnio da od rimskog sastanka ništa pozitivno ne očekuje.⁶⁰

Do pogoršanja odnosa između Jamometića i pape dolazi u jesen 1481. godine, nakon što se nadbiskup Andrija usudio javno kritizirati određene papine postupke.⁶¹ Farlati u duhu barokne historiografije i osobne privrženosti Rimu misli da je uzrokom bila Jamometićeva „frustriranost“ papinim otezanjem podjele kardinalske časti.⁶² Takav subjektivni pogled nije više danas prihvatljiv. Jamometić je kasnije naglašavao u svojim govorima da je papu evanđeoski opominjao najprije u četiri oka, nakon toga pred svjedocima te na koncu pred kardinalima, kako nam svjedoči A. Mortier, inače pravovjerni historik, naglašavajući da je papin nepotizam išao preko svih dotadašnjih granica.⁶³ Tako je Jamometić umjesto dobivanja očekivanog kardinalskog grimiza dospio u zatvor Anđeoske tvrđave, odakle ga izbavlja intervencija cara i nekolicine kardinala. U Baselu se prikazao osobnom žrtvom rimske kurije i čudo je što je uspio izaći iz papinske tamnice.⁶⁴

Jamometić je brzo napustio Rim, ali kamo je oputovao nije poznato te s pravom piše Schlecht: „Poslije jasnog ishoda njegova rimskog poslanstva bio je nadbiskup od Krajine jedan nestali čovjek.“⁶⁵ Tijekom jeseni 1481. i zime 1482. godine nalazio se na nekom nepoznatom mjestu i tek tijekom ožujka 1482. godine dolazi u slobodni carski grad Basel, kako bi – kako je Jamometić smatrao – po osobnom uvjerenju, spasio Crkvu i papinstvo od Siksta IV. U Baselu u stolnoj crkvi je 25. ožujka proklamirao obnavljanje Baselskog sabora.⁶⁶ Dragan Hazler se u dobroj mjeri potrudio dati doprinos liku i djelu Andrije Jamometića, ali čini neke očevidne nepravilnosti. Tako pored dviju kontradiktornih gore navedenih

⁶⁰ „Instructio Imperialis Maiestatis super negotiis rempublicam christianam concernentibus coram apostolica sede exponendis per dominos Andream Archiepiscopum Crainensem et Ludouicum de Agnellis eandem sedem Oratoribus.“ *Monumenta Habsburgica*, III, 50-53, br. 25.

⁶¹ I. TOMLJENVIĆ, Uz 500. obljetnicu smrti hrvatskog dominikanca Andrije Jamometića, 207.

⁶² D. FARLATI, *Illyricum sacrum*, VII, 443.

⁶³ A. MORTIER, *Histoire des Maitres généraux*, IV, Paris, 1909., 556; I. TOMLJENVIĆ, Uz 500. obljetnicu smrti hrvatskog dominikanca Andrije Jamometića, 207. Siksto IV. okitio je kardinalskom čašću 34 osobe među kojima su bila šestorica njegovih nećaka. Neki od imenovanih kardinala bili su neznatne osobe, prosječnih sposobnosti i prosječne teološke izobrazbe.

⁶⁴ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 58.

⁶⁵ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 73.

⁶⁶ A. STOECKLIN, Der politisch entscheidende Wendepunkt, 167; J. PETERSOHN, *Ein Diplomat*, 152.

godina Jamometićeva rođenja tvrdi da je Jamometić „na dan Bezgrješnog začeca BDM, dakle 25. ožujka 1482. svečano i službeno otvorio protupapinski Koncil u Baselu“.⁶⁷ Po katoličkom crkvenom kalendaru 25. ožujka je svetkovina Navještenja Gospodinovog, dakle Blagovijest, a svetkovina Bezgrješnog Začeca Blažene Djevice Marije tradicionalno se slavi 8. prosinca.

Gradska uprava poslije oklijevanja bila je spremna podupirati nadbiskupa koji je pokušavao oživjeti sabor u Baselu. Njega je papa Eugen IV. (1431. – 1447.) uspio pod turbulentnim okolnostima djelomično prenijeti u Ferraru. Veliki dio koncilskih sudionika ostao je u gradu Baselu i usredotočio se na obnovu Crkve i njezina života. Izgledalo je na prvi pogled kao da i car Fridrik III. osobno podupire ideju obnove sabora, zatim i francuski kralj, pariško sveučilište i mnogobrojne pristaše koncilske misli u Italiji.⁶⁸ Siksto IV. najvjerojatnije je bio informiran o Jamometićevu pokušaju oživljavanja sabora sredinom travnja i mislio je vrlo brzo, u roku od samo jednog tjedna, preko lokalne uprave (biskupa, Stolnog kaptola i gradske uprave) riješiti nastali problem, ali je već sljedećih tjedana uvidio kako to neće ići baš tako lako pa je 4. svibnja 1482. godine poslao *Breve caru*, njemačkim knezovima, nadvojvodi Siegmundu Austrijskom (1427. – 1496.) i švicarskoj konfederaciji o Jamometiću i moli ih izričito za njihovu potporu i pomoć.⁶⁹

Pitanje je koliko je Jamometić mogao predvidjeti ishod ideje oživljavanja Baselskog sabora! Je li njegov pokušaj imao realnih šansi ili je bio nošen prevelikim idealizmom, osobnom umišljenošću ili pak karijerizom? Na takva pitanja ne može se ponuditi adekvatan odgovor jer u složenoj situaciji takve zamisli bili su upleteni mnogi akteri. Doduše, još je bilo dosta raspršenih predstavnika konciliarizma koji su čekali pogodan trenutak, ali nitko se nije usudio otvoreno podupirati Jamometićevu akciju. Između susjedne konfederacije švicarskih gradova i Siksta IV. postojao je ugovor o prijateljstvu. Jamometiću skloni Fridrik III. u nezavidnim je odnosima s Matijom Korvinom i nije bio spreman podržavati obnavljanje Baselskog koncila. Korvin je u savezu s Medicijevom Firencom i Napuljom, dok je Siksto IV. u savezu s Venecijom, koja je imala pretenzija na pojedina područja pod vlašću Matije Korvina. Francuska, koja je željela što veću samostalnost svojih crkvenih institucija od Rima, sklona je sazivanju koncila, ali je kralj prestar i na umoru je te otvoreni sukob s papom bio suvišan. Izborni njemački knezovi su zbog zaštite svojih posjeda sklapali s papom direktne ugovore, tako da ni njima

⁶⁷ D. HAZLER, Andrija Jamometić, 3.

⁶⁸ F. ŠANJEK, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, 256.

⁶⁹ J. PETERSOHN, *Ein Diplomat*, 153 – 154. Originalne dokumente donosi J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 48*-50*.

nije odgovarao otvoreni sukob s papom.⁷⁰ Upravo ova politička podloga ostala je mnogim Jamometićevim suvremenicima nepoznata. Niccolo Machiavelli (1469. – 1527.) je među prvima uočio vezu između Jamometićeve koncilske ideje i saveza talijanskih gradova,⁷¹ posebno Firenze i Milana, što će kasnije doći do izražaja.

Koncem ožujka 1482. godine Jamometić podsjeća javno mnijenje na dekret „Frequens“ u saborskom rješavanju aktualnih crkvenih pitanja.⁷² Dekret je naime promulgiran pri koncu koncila u gradu Konstanzu na Bodenskom jezeru 9. listopada 1417. godine i na njegovoj osnovi trebao je papa sazvati crkveni sabor u redovnom vremenskom periodu, najprije pet, pa sedam, a zatim svakih deset godina poslije ovog sabora u Konstanzu. Time je sabor postao institucija koji je trebao kontrolirati svekoliku crkvenu situaciju, sve crkvene institucije od kojih se nije izuzimao ni papa osobno. Ovaj teološki smjer danas se promatra negativno kao „konzilijarizam“, premda tijekom 15. stoljeća takva razmišljanja nije nitko stavljao u pitanje, dapače najutjecajni teolozi naučavali su da opći sabor predstavlja raspršenu Crkvu i svojim autoritetom stoji iznad pape.⁷³

Skoro su protekla dva mjeseca i Jamometićev pokušaj nije dobio onu potporu koju je očekivao od svjetovnih vlasti i od visokih crkvenih dostojanstvenika. U svojoj odlučnosti ide još dalje te 14. svibnja 1482. godine izdaje „Citatio“ u kojem i svjetovnu vlast poziva na koncil.⁷⁴ „U nizu pitanja, upućenih vladarima i sveučilištima, naš teolog razvija tezu o potrebi što skorijeg nastavka nedovršenoga Baselskog sabora, dok posebnim dopisom (*Citatio*, 14. V. 1482) apelira na obvezu kršćanskih vladara u slučaju zakazivanja redovitoga crkvenog autoriteta, što dokazuje konkretnom činjenicom da je papinska vojska u rukama nedostojnih ljudi a crkveno se blago rasipa umjesto da se pomogne kršćanskim narodima Balkana, oslobodi Carigrad i suzbije husitsko krivovjerje. Odaziv nije ispunio Jamometićeva očekivanja, jer se saborski parlamentarizam (*konzilijarizam*) nije dopadao ni vladarima željnim da budu apsolutni gospodari na svojim posjedima.“⁷⁵ Šanjek je s navedenim konstatacijama dobro uočio Jamometićeve

⁷⁰ I. TOMLJENVIĆ, Uz 500. obljetnicu smrti hrvatskog dominikanca Andrije Jamometića, 208.

⁷¹ Niccolo MACHIAVELLI, *Storie fiorentine*, I, Firenze 1532, VIII. c. 24; I. TOMLJENVIĆ, Uz 500. obljetnicu smrti hrvatskog dominikanca Andrije Jamometića, 208.

⁷² F. ŠANJEK, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, 256.

⁷³ U obilju literature navodim samo Hermann Josef SIEBEN, *Traktate und Theorien zum Konzil. Vom Beginn des großen Schismas bis zum Vorabend der Reformation (1378-1521)*, Frankfurter Theologische Studien, 30, Frankfurt/M, 1983.; H. J. SIEBEN, Papst und Konzil im ersten Jahrhundert: Eigenständige Entwicklung und wechselseitiges Verhältnis, *Theologie und Philosophie*, 90, Freiburg, 2015., 175 – 202.

⁷⁴ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 66* – 68*.

⁷⁵ F. ŠANJEK, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, 256.

diplomatske reference te naglašava dalje da on „kao vrstan diplomat uočava da naglašeno prožimanje svjetovne vlasti s papinstvom sputava slobodu Crkve te u slučaju nepovoljnih političkih kretanja izaziva neželjene političke posljedice i na religioznom području“.⁷⁶

U sklopu isprepletenih intriga i interesa na carskom dvoru, Fridrik III., inače u samim počecima donekle zadovoljan Jamometićevom diplomatskom aktivnošću, pismom papi Sikstu IV. od 6. svibnja 1482. godine izričito se distancirao od pothvata krajinskog nadbiskupa i njegovih pokušaja oživljavanja Baselskog sabora.⁷⁷ U pismu od 13. srpnja 1482., upućenog iz Beča, zahtijeva od Jamometića detaljnije izvješće, na osnovu čijeg autoriteta, pomoći, naklonosti i nahoda je pokušao sazvati jedan generalni koncil jer to ne spada na njega, nego na viši crkveni autoritet.⁷⁸

U takvoj situaciji nije rimska administracija promatrala situaciju skrštenih ruku, nego je pokušavala pobijediti nepokornog nadbiskupa. Siksto IV. je 16. srpnja 1482. objavio bulu *Grave gerimus* u kojoj se nije samo pozivao na pravne sankcije nego je pokušao i teološki produbiti Petrovo prvenstvo i prvenstvo njegovih nasljednika (papa) oslanjajući se ponajviše na Ciprijana. Andrija – tako barem piše papa – ponaša se kao crveni Korah koji je ustao sa svojim sumišljenicima protiv Mojsija i Arona. Knjiga brojeva (16, 1-37) o tome izvješćuje i njega će, kao što je to bilo s Korahom i njegovom družinom, proždrijeti vatra. Ovakva razmišljanja prikazao je Sandro Botticelli (1445. – 1510.) slikajući Koraha na fresci u Sikstinskoj kapeli, nasuprot koje je Rafaelov učitelj Pietro Perugino (1446. – 1524.) prikazao predaju ključeva sv. Petru. Prema tome, Andrija Jamometić osuđuje se zbog njegova prekršaja protiv papinstva i jedinstva Crkve te se izopćuje iz Crkve za sva vremena kao heretik, šizmatik, krivotvoritelj i bezbožnik. Istodobno mu se oduzima nadbiskupija i lišava ga se njegove biskupske i svećeničke časti.⁷⁹

U uobičajenoj tadanjoj redovničkoj kampanji njemački dominikanac i inkvizitor Henrik Kramer (Institoris) (1430. – 1505.), kasnije autor ozloglašenog *Malleus maleficarum* (*Malj protiv vještica*), upućuje 29. veljače 1484. pismo papi Sikstu IV.⁸⁰ te obmanjujući europsku javnost ističe „da je Jamometić rođen u

⁷⁶ F. ŠANJEK, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, 255 – 256.

⁷⁷ J. PETERSOHN, *Ein Diplomat*, 156.

⁷⁸ J. PETERSOHN, *Reichsrecht*, 128, Prilog 4.

⁷⁹ J. PETERSOHN, *Ein Diplomat*, 157 – 158. U kontekstu crkveno-pravne terminologije, vlasti Petrova nasljednika (pape) i Jamometićeva pokušaja oživljavanja Baselskog sabora osvrće se Hans-Jürgen Becker ukratko na Botticelijevu fresku. Hans-Jürgen BECKER, *Die Appellation vom Papst an ein Allgemeines Konzil. Historische Entwicklung und kanonistische Diskussion im späten Mittelalter und in der frühen Neuzeit*, Köln-Wien, 1988., 213.

⁸⁰ J. PETERSOHN, *Reichsrecht*, 78.

turskoj zemlji i ne zna se da li je kršćanin ili Turčin. Naš reformator odlučno odbija optužbe za raskol i naglašava svoju privrženost papinstvu (ne i osobi tadašnjeg pape), ali zbog nepovoljnih političkih fluktuacija (neuspjeh Lorenza Medicija u Italiji, neutralnost Fridrika III., blokada i interdikt protiv carskog Basela),⁸¹ ne uspijeva u svojim ciljevima.

Napeta politička situacija osjećala se i na gospodarskom području, gradu Baselu „prijetio je interdikt. Sklapanjem saveza s dojučerašnjim političkim protivnicima i ljutim neprijateljima na Apeninskom poluotoku i širom Evrope, Rimskoj kuriji polazi za rukom izolirati carski grad Basel, koji, prisiljen ekonomskom blokadom i pritiješnjen trupama grofa Oswalda von Tiernsteina, predaje granejskog nadbiskupa papinom legatu Antoniju Gratia Dei.“⁸² U tome je planu pobjede nad Jamometićem najvažniju ulogu odigrao papinski legat Angelo Geraldini kojem je poznato da grad Basel ne može prehranjivati svoje stanovništvo bez uvoza hrane, da trgovci i obrtnici ne mogu preživjeti bez vanjske trgovine i osobito da gradski patriciji i visoki crkveni prelati dobivaju svoje najvažnije prihode s teritorija pod stranom vlašću. Papinskom legatu uspjelo je ujediniti susjede grada Basela, a papa je već 27. studenog 1482. godine obećao veliku novčanu pomoć za jedan ratni pothvat protiv Basela.⁸³ Time se sve više i više stezao обруč oko Jamometića i bilo je samo pitanje vremena kada će njegov pokušaj biti skršen realnom politikom papinskog dvora. Siksto IV. je očigledno želio pod svaku cijenu preduhitriti pokušaj oživljavanja Baselskog sabora i samim time pobjedu koncilsko orijentirane teološke misli: „Namjera pape je dovoljno prozirna“ – piše Joseph Schlecht – „nadbiskup je trebao u jednoj tamnici nestati i bez formiranja jednog suda“,⁸⁴ što zapravo znači da je Siksto IV. pod svaku cijenu želio Andrijin nestanak s povijesne pozornice. Očigledno se papa bojao Jamometićeva utjecaja, on je bio svjestan da nadbiskup poznaje situaciju u Rimu i da bi tijekom procesa mogle na svjetlo dana

⁸¹ F. ŠANJEK, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, 256. Nasuprot tvrdnji papinskog legata Angela Geraldinija da se ne zna je li Andrija Turčin ili kršćanin odgovara gradska uprava u Baselu da je papa Siksto IV. morao znati da je Andrija Jamometić kršćanin jer ga je osobno imenovao nadbiskupom. J. PETERSOHN, *Ein Diplomat*, 172, Zum Personalakt, 2 – gdje autor dokazuje da je papinski legat Geraldini namjerno ponižavao Jamometića iznoseći lažne biografske podatke kako bi postigao svoj cilj da ovaj bude izručen inkviziciji i da mu ona sudi.

⁸² F. ŠANJEK, *Crkva i kršćanstvo*, 386. Vidi pismo Oswalda von Thirsteina kojim vijeću grada Basela navješćuje rat. Dorothea A. CHRIST, „...dann die geschrifften kein ende würden haben“: ein Briefkrieg Graf Oswald von Thierstein mit der Stadt Basel (1476.-1480.), *Basler Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde*, 96, Basel, 1996., 33 – 56. Stoecklin smatra da je papinski legat Antonio Gratia Dei daleko zaslužniji što se car odrekao svojeg nekadašnjeg diplomate negoli je to bio legat Geraldini. A. STOECKLIN, *Der politisch entscheidende Wendepunkt*, 321.

⁸³ J. PETERSOHN, *Ein Diplomat*, 179 – 180.

⁸⁴ J. SCHLECHT, *Andrea Zamometić und der Basler Konzilsversuch*, 88.

izaći mnoge stvari koje javnosti nisu bile poznate, a bacale bi negativnu sliku na samog Siksta IV. i njegove najbliže suradnike. Možda je to bio razlog što je papa samim početkom 1484. godine odustao od svoje izvorne ideje da se Jamometić uhapsi i da mu se sudi.⁸⁵

KONAC JAMOMETIĆEVA ŽIVOTA

Sve spletke i političke igre ostale su Jamometiću najvećim dijelom nepoznate. No, kako su se tijekom tekuće godine stvari sve nepovoljnije odvijale po Jamometića, opovrgavao je on doduše odlučno sve optužbe i naglašavao svoju odanost i privrženost papinstvu koje nikada nije stavljao u pitanje, nego se borio protiv nedostojnog nositelja službe, protiv nepotizma Siksta IV. Jamometić je bio svjestan svoje situacije, pa ipak, kada ovi pozivi nisu donijeli željenih rezultata, on je poput mnogih nadahnutih pojedinaca onog vremena počeo prijetiti srdžbom Božjom protiv svjetovnih vlasti i pape „koji se otvoreno suprostavlja reformi Crkve i obnovi kršćanskog života“.⁸⁶ „Ipak je 12. prosinca 1482. formalno uhićen i stavljen u okove, a 12. studenog 1484., pod nerazjašnjenim okolnostima, nađen je mrtav u svojoj zatvorskoj ćeliji“, po tvrdnji F. Šanjeka.⁸⁷ A. Steocklin ide dalje u razjašnjenju Jamometićeve smrti. On naime tvrdi da je pet ljudi grada Basela – iz Jamometićeve zaštite – u noći između 15. i 16. studenog čulo buku u kući u kojoj se nadbiskup nalazio u pritvoru te vidjelo na kuću naslonjene četvore ljestve, nakon čega je Jamometić nađen mrtav. Nadziratelji su za napad okrivili papinu stranu. Angelo Gerardini, kao legat „a latere“, negirao je navedene tvrdnje.⁸⁸ Svakako se papin kubikular Benedikt Mansella uvjerio u Jamometićevu smrt, koja je na brzu ruku i bez dublje pretrage proglašena samoubojstvom. Po pitanju je li to stvarno i bilo samoubojstvo ili je netko ubio Jamometića teško će historiografija moći pronaći argumentiranu povijesnu istinu. U svakom slučaju mogao je 29. kolovoza 1484. novoizabrani papa Inocent VIII. (1484. – 1492.) odahnuti i posvetiti se drugim problemima.

Jamometićevi posmrtni ostatci stavljeni su u bačvu i bačeni u rijeku Rajnu⁸⁹ jer po tadašnjem crkvenom pravu jedan iz Crkve ekskomunicirani čovjek nije smio biti sahranjen na groblju gdje su se sahranjivali drugi vjernici. Šanjek je

⁸⁵ J. PETERSOHN, *Reichsrecht*, 80 – 86, Prilog br. 5.

⁸⁶ F. ŠANJEK, *Crkva i kršćanstvo*, 386.

⁸⁷ F. ŠANJEK, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, 256.

⁸⁸ A. STOECKLIN, *Die politische entscheidende Wendepunkt*, 339.

⁸⁹ J. PETERSOHN, *Reichsrecht*, 100.

dobro primijetio, osvrćući se na okolnosti Jamometićeve smrti: „Ništa osobitog za ona vremena kad se za ideale svakodnevno ginulo. Sličnu sudbinu doživjet će Ivan Vitez od Sredne (1400-1472) i Thomas More (1478-1535).“⁹⁰

ZAKLJUČAK

Andrija Jamometić, borac za obnovu crkvenog života, nije prvi koji je uočio potrebu za određenim reformama u Crkvi. Ona ima svoje korijene još u rano doba i sažima je kratka uzrečica *reformatio in capito et in membris*. No, ideja obnove i prilagođavanja crkvene prakse konkretnoj situaciji nije monolitna, nego se u svakoj povijesnoj epohi prilagođuje konkretnim prilikama i konkretnim potrebama.

Iz tog ugla promatrano, Jamometić je uložio sve svoje sposobnosti za napredak i obnovu Crkve u njezinim početnim evanđeoskim načelima. Zbog svojih poliglotskih, govorničkih i diplomatskih sposobnosti te na osnovu brojnih zaslužnih misijskih djelatnosti bio je nagrađen i imenovan za biskupa „ecclesiae Crainensis“, današnjeg grčko-albanskog prostora, tada vrlo ugroženog dijela Europe zbog sve većeg nadiranja osmanskih snaga prema srednjoj Europi. Doduše, zbog sve veće prisutnosti Osmanlija na dotičnom području najvjerojatnije da svoju biskupiju nije nikad vidio. No, kršćanstvu je dosta doprinomio na diplomatskom polju, nalazeći se u milosti cara Fridrika III. Na početku svojeg biskupskog djelovanja imao je zavidnih diplomatskih misija, posebno u aktivnosti protiv Turaka, ali i u interesu cara Svetog Rimskog Carstva Njemačke nacije. U tom vremenu uživao je i ugled i povjerenje i kod samoga pape Siksta IV.

Ipak, Jamometićeva revnost za obnovom Crkve odvela ga je u slobodni carski grad Basel, u kojem je pokušao oživjeti Baselski sabor. U sklopu tadašnjih političkih interesa i spletki glavnih aktera vjersko-političkih institucija našao se kao žrtva, i to je morao platiti zatvaranjem u Rimu i na koncu, iz još nerazjašnjenih razloga, i svojim životom. „Suvremena povijest priznaje mu aktualiziranje ideje o potrebi mirnog suživota među kršćanskim narodima, ukazivanje na neophodnost jedinstvenoga obrambenog sustava europskih država u njihovu sučeljavanju s Turcima i utiranja puta općoj obnovi Crkve, koju će Tridentinski sabor ostvariti šezdesetak godina kasnije.“⁹¹

⁹⁰ F. ŠANJEK, *Crkva i kršćanstvo*, 386.

⁹¹ F. ŠANJEK, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, 256.

Mato MIKIČIĆ

ANDRIJA JAMOMETIĆ (1420/25–1484)
DIPLOMAT AND ADVOCATE OF THE RESTORATION
OF CHURCH STRUCTURES

SUMMARY

The paper presents the personality of Croatian Dominican friar Andrija Jamometić (1420/25–1484), who made his way into European historiography as an excellent diplomat of Emperor Friedrich III (1440–1493). He led, on a number of occasions, successful diplomatic missions to Rome – to Pope Sixtus IV (1471–1484). In his vision of Christian Europe, he endeavoured to win Roman circles over for the restoration of church discipline and for as successful as possible fight against Ottoman invasions across Europe. The Pope granted him the honour of Archbishop of Krajina (Graneja) (see notes 30/31). When Jamometić saw no positive signs regarding the restoration of the Church and the fight against the Turks, he decided to travel to the royal city of Basel, where he endeavoured to restore the Council of Basel (1431–1449). At first, he had a number of followers. However, under the pressure of the papal diplomacy and due to rejection by Emperor Friedrich III, he was left isolated in Basel, and eventually arrested and imprisoned. He died there under suspicious circumstances. Since he was excommunicated, his remains were thrown into the river Rhine.

Keywords: Andrija Jamometić; efforts to restore church institutions; attempt to restore the Council of Basel.